

Plastische kunsten

Boekaankondiging.

DR. KONRAD HÜSELER. GESCHICHTE DER SCHLESWIG-HOLSTEINISCHEN FAYENCE-MANUFAKTUREN IM 18. JAHRHUNDERT. (Breslau 1923. Ferd. Hirt.)

Dr. Hüseler, die aan het Hamburgsche Kunsthistorisch-museum is verbonden, is geen onbekende voor de verzameling-liefhebbers, daar hij in het tijdschrift Nordblagen enige jaren geleden reeds een studie geleverd heeft over de fayence-industrie te Hamburg in het begin der 17e eeuw, in welk artikel hij kon aantonen den Chineesch en Perzischen invloed op het ornament en den Italiaansch-Zuid-Nederlandschen invloed op de techniek van dit vroege tin-glazuur-aardewerk. Denselven wettensstruimen dus, die ook op ons eigen 16e en vroeg 17e eeuwse Noord-Nederlandsche majolica invloed hebben uitgeoefend.

In hetzelfde tijdschrift gaf hij ook reeds een voor-

slagen tot de bestudering van de Sleeswijk-Holsteinische fayence geleid heeft.

In tegenstelling met vele andere Deutsche ceramiek-ondernemingen in de 18e eeuw ging hier het initiatief niet uit van een vorst of anderen landheer, doch waren de over verschillende plaatsen verspreide fayence-fabrieken hoofdzakelijk in handen van industrielen en kooplieden.

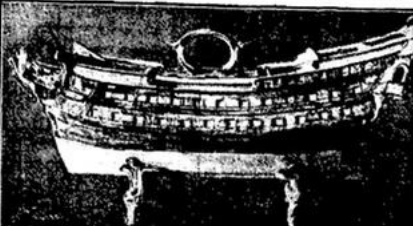
De oprichting van deze fabrieken valt dan ook in de

vormen en dikkers glazuur der fayence maakten dit product hiervoor technisch minderwaardig.

Evenals in de meeste Deutsche fayence-fabrieken werden hier ook groote dikwandige fayence-kachels gemaakt veelal in combinatie met de gegoten ijzeren platen die in het niet ver afgelegen Krosen en in andere mijnstreken van Duitschland gemaakt werden.

Een tiental zeer fraaie polychrome en een en negentig ongekleurde illustraties buiten den tekst beelden niet minder dan 170 voorwerpen uit verschillende fabrieken af, terwijl een vijftal uitlandsche bladen een 130-tal merken geven. Iedere ceramiek-liefhebber kan met behulp hiervan eventueel in zijn bezit zijnde voorwerpen van Sleeswijk-Holsteinische fayence gemakkelijk thuis brengen. Het boek van dr. Hüseler is geen werk van citaten dat met de schaar en het vordendenboek is samengesteld. Het is een boek van ernstige bronnenstudie en tevens een boek van iemand, die liefde heeft gevoeld voor het product dat hij beschreef. Naast de kennis van een typisch Duitsch ceramiek-product geeft het den aandachtigen lezer een brederen blik in vele economische verhoudingen in een stuk van de Noord-West Deutsche laagvlakte, hij die door de uitwendige beschrijvingen heen de kern der economische verhoudingen kan vinden gevoelt hier het streven en aan de bewoners van de Noordelijke provincies van ons eigen land.

N. OTTEMA.

Bowl in den vorm van een schip; Sleeswijkische fayence, in mangaan en blauw.

Kachel, bijna twee meter hoog; Kieler fayence, in lil, geel, groen, paars en blauw.

De tweede helft van de 18e eeuw, in een tijd dus toen de meeste door Deutsche vorsten en vorzjes opgerichte ceramische industrieën hun bloeitijdperk reeds achter den rug hadden en toen door den import van het goedkoop en technisch zeer volmaakte Engelse steengoed, het tin-glazuur-aardewerk op den achtergrond begon te geraken.

Een enkele maal ging hier de „Grossfürstliche Regierung“ zich ook zelf met deze industrie bemoeien en ofschoon de roem der Kieler fayence vooral berust op de producten dieser fabriek bleef ze slechts drie jaren (1763-66) in bezit van de overheid, wier werkzaamheid zich overigens uitsluitend beperkte tot het geven van ondersteuning aan privè-ondernemingen.

De beide eerste deelen van het kleine boek behandelen de geschiedenis der verschillende fabrieken en de bijlagen, die gegevens voor deze geschiedenis leveren. Achter-eenvolgens behandelt de schrijver de vier grootere fabrieken te Schleswig, Griseby-Eckernförde, Kiel en Slootbe-dorf, verder die te Rendsburg, welke laatste na een korten werkijd als fayence-fabriek in een steengoed-bedrijf werd omgezet; die te Kollinshusen, waar fayence van een eenvoudiger — meer aan volks- of boerenkunst ver-want — type werd vervaardigd en ten slotte de kleinere fabriekjes te Flensburg, Pinnberg, Oldsloe en Itzehoe.

In het derde deel wordt het product zelf beschreven en zeer terecht als een samenhangend geheel van „Schleswig-Holsteinischen Fayence-Kultur im dritten Viertel des 18. Jahrhunderts“ beschreven.

De gelijksortige omstandigheden waaronder al deze fabrieken werkten en de onvrijwillige wederzijdsche uit-wisseling van kunstnijveren maakt dat de verschillende fabrieken dikwijls meer punten van verwantschap dan van verschil toonen.

In het algemeen kan men van het product zeggen dat, voor zoover de versiering niet aan de directe omgeving van de kunstenaars ontleend is, deze dikwijls bestaat uit rococo-ornament, ontleend aan de in de 18e eeuw — speciaal in Augsburg — uitgegeven ornament-gravuren.

Een directe Chinese invloed komt slechts bij uit-zondering voor.

Waar dit wel het geval is, worden de in en na het midden der 18e eeuw zoo geliefde en in enorme hoeveel-heden in Europa ingevoerde geëmailleerde Chinese porcelainen der familie rose groep nabootst.

Bijbelische voorstellingen komen op het fijne goed nagenoeg niet voor. Krijgsvoorstellingen zijn hier bij-kaar geliefd. Naast bloem- en landschapsschilderingen komen figuurlijke voorstellingen voor.

Treffend is hoe zeer de vormen van vele voorwerpen als kandelaars, tafelopzetten, soepertinnen, koffiekannen en ander servies-thee- en koffiegoed aan zilveren en tin-nen voorwerpen ontleend zijn. Ook andere stof-naboot-singen, in spiegellijsten, wandluchters, korfjes, theeladen, consoletafelbladen, terrines in den vorm van een kool en dergelijke komen overeenkomstig de smaak van den tijd in deze fayence voor. Evenals ook bij de andere fayence fabrieken bleven de beelden en andere plastische voor-werpen ver ten achter bij wat door de porcelain-fabrieken op dit gebied werd geproduceerd. De minder scherpe

Dr. Konrad Hüseler. Geschichte der Schleswig-Holsteinischen Fayence-Manufakturen im 18. Jahrhundert. (Breslau 1929. Ferd. Hirt)

Dr. Hüseler, die aan het Hamburgsche Kunstnijverheidsmuseum is verbonden, is geen onbekende voor de ceramiek-liefhebbers, daar hij in het tijdschrift Nordelbingen eenige jaren geleden reeds een studie geleverd heeft over de fayence-industrie te Hamburg in het begin der 17e eeuw, in welk artikel hij kon aantonen den Chineeschen en Perzischen invloed op het ornament en den Italiaansch-Zuid-Nederlandschen invloed op de techniek van dit vroege tin-glazuur-aardewerk. Dezelfde cultuurstroomingen dus, die ook op ons eigen 16e en vroeg 17e eeuwsche Noord-Nederlandsehe majolica invloed hebben uitgeoefend.

In hetzelfde tijdschrift gaf hij ook reeds een voorstudie over het onderwerp, waarover het boven-aangekondigde lijvige en rijk geïllustreerde boek handelt.

't Is wel tekenend dat hij, evenals bij zoo menig andere beschrijving van Duitsche fayence-fabrieken, ook hier weer kon aanvangen met er op te wijzen dat Dr. Justus Brinckmann, de toenmalige directeur van het Hamburger kunstnijverheids-museum de eerste grondslagen tot de bestudeering van de Sleeswijk-Holsteinsche fayence gelegd heeft.

In tegenstelling met vele andere Duitsche ceramiekondernemingen in de 18e eeuw ging hier het initiatief niet uit van een vorst of anderen landsheer, doch waren de over verschillende plaatsen verspreide fayence-fabrieken hoofdzakelijk in handen van industrieelen en kooplieden.

De oprichting van deze fabrieken valt dan ook in de tweede helft van de 18e eeuw, in een tijd dus toen de meeste door Duitsche vorsten en vorstjes opgerichte ceramische industrieën hun bloeitijdperk reeds achter den rug hadden en toen door den import van het goedkoope en technisch zeer volmaakte Engelsche steengoed, het tin-glazuur-aardewerk op den achtergrond begon te geraken.

Een enkele maal ging hier de „Groszfürstliche Regierung“ zich ook zelf met deze industrie bemoeien en ofschoon de roem der Kieler fayence vooral berust op de producten dezer fabriek bleef ze slechts drie jaren (1763–66) in bezit van de overheid, wier werkzaamheid zich overigens uitsluitend beperkte tot het geven van ondersteuning aan privé ondernemingen.

De beide eerste deelen van het kloeke boek behandelen de geschiedenis der verschillende fabrieken en de bijlagen, die gegevens voor deze geschiedenis leveren. Achtereenvolgens behandelt de schrijver de vier grootere fabrieken te Schleswig, Crisebij-Eckernförde, Kiel en Stockelsdorf, verder die te Rendsburg, welke laatste na een korten werktijd als fayence-fabriek in een steengoed-bedrijf werd omgezet; die te Kellinghusen, waar fayence van een eenvoudiger - meer aan volks- of boerenkunst verwant - type werd vervaardigd en ten slotte de kleinere fabriekjes te Flensburg, Pinneberg, Oldesloe en Itzehoe.

In het derde deel wordt het product zelf beschreven en zeer terecht als een samenhangend geheel van „Schleswig-Holsteinschen Fayence-Kultur im dritten Viertel des 18. Jahrhunderts“ beschreven.

De gelijksoortige omstandigheden waaronder al deze fabrieken werkten en de onvrijwillige wederzijdsche uitwisseling van kunstnijveren maakt dat de verschillende fabrikaten dikwijls meer punten van verwantschap dan van verschil toonen.

In het algemeen kan men van het product zeggen dat, voor zover de versiering niet aan de directe omgeving van de kunstenaars ontleend is, deze dikwijls bestaat uit rococo-ornament, ontleend aan de in de 18e eeuw – speciaal in Augsburg – uitgegeven ornament-gravures.

Een directe Chineesche invloed komt slechts bij uitzondering voor.

Waar dit wel het geval is, worden de in en na het midden der 18e eeuw zoo geliefde en in enorme hoeveelheden in Europa ingevoerde geëmailleerde Chineesche porceleinen der familie rose groep nagebootst.

Bijbelsche voorstellingen komen op het fijne goed nagenoeg niet voor. Krijgsvoorstellingen zijn hier blijkbaar geliefd. Naast bloem- en landschapschilderingen komen figuurlijke voorstellingen voor.

Treffend is hoe zeer de vormen van vele voorwerpen als kandelaars, tafelopzetten, soepterrines, koffiekannen en ander servies-thee- en koffiegoed aan zilveren en tinnen voorwerpen ontleend zijn. Ook andere stof-nabootsingen, in spiegellijsten, wandluchters, korfjes, theebladen, consoletafelbladen, terrines in den vorm van een kool en dergelijke komen overeenkomstig de smaak van den tijd in deze fayence voor. Evenals ook bij de andere fayence fabrieken bleven de beelden en andere plastische voorwerpen ver ten achter bij wat door de porcelein-fabrieken op dit gebied werd geproduceerd. De minder scherpe vormen en dikkere glazuur der fayence maakten dit product hiervoor technisch minderwaardig.

Evenals in de meeste Duitsche fayence-fabrieken werden hier ook groote dikwandige fayence-kachels gemaakt veelal in combinatie met de gegoten ijzeren platen die in het niet ver afgelegen Hessen en in andere mijnstreken van Duitsland gemaakt werden.

Een tiental zeer fraaie polychrome en een en negentig ongekleurde illustraties buiten den tekst beelden niet minder dan 178 voorwerpen uit verschillende fabrieken af, terwijl een vijftal uitslaande bladen een 130-tal merken geven. Iedere ceramiek-liefhebber kan met behulp hiervan eventueel in zijn bezit zijnde voorwerpen van Sleeswijk-Holsteinsche fayence gemakkelijk thuis brengen. Het boek van dr. Hüseler is geen werk van citaten dat met de schaar en het woordenboek is samengesteld. Het is een boek van ernstige bronnenstudie en tevens een boek van iemand, die liefde heeft gevoeld voor het product dat hij beschreef. Naast de kennis van een typisch Duitsch ceramiek-product geeft het den aandachtigen lezer een breederen kijk in vele economische verhoudingen in een stuk van de Noord-West Duitsche laagvlakte. Hij die door de uitwendige beschrijvingen heen de kern der economische verhoudingen kan vinden voelt hier het streven en werken van een volk, dat in vele opzichten verwant is aan de bewoners van de Noordelijke provincies van ons eigen land.

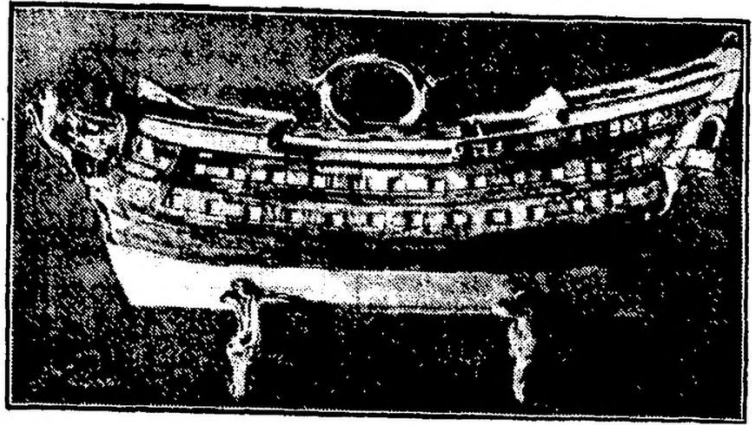
N. OTTEMA.

Illustraties:

- Kachel, bijna twee meter hoog ; Kieler fayence, in lila, geel, groen, paars en blauw.
- Bowl in den vorm van een schip; Sleeswijksche fayence, in mangaan en blauw.

Kachel, bijna twee meter hoog; Kieler fayence, in lila, geel, groen, paars en blauw.

*Bowl in den vorm van een schip;
Sleeswijksche fayence, in mangaan en blauw.*